Tekst: Thomas van Waardenburg

Inclusief taalonderwijs op Bonaire

Meertaligheid moet je vieren en delen

Zodra de schoolpleinen op Bonaire met leerlingen volstromen, wordt de diversiteit op het eiland hoorbaar. Onderling wordt Papiaments, Engels, Spaans en Chinees gesproken. Maar in de klas is het Nederlands de instructietaal. Dat stelt de scholen voor een uitdaging: hoe geven zij de moedertalen een plaats terwijl de leerlingen zich ook een vreemde taal eigen moeten maken?

Om grip op het unieke vraagstuk van meertaligheid op Bonaire te krijgen, hebben de scholen op het eiland in september 2023 de handen ineengeslagen. Het project Inclusief Taalonderwijs Bonaire (iTOB) werd gestart om voor een passend taalbeleid te zorgen. Melissa van der Elst-Koeiman, projectleider taalbeleid en onderwijskundige, is er vanaf het begin bij betrokken. Samen met projectleider Bas Damen en meertaligheidsexpert Joana Duarte (Rijksuniversiteit Groningen) vormt zij het kernteam. Het drietal wist vanaf de start dat omgaan met de meertalige context geen makkelijke taak is. Melissa: "In het onderwijs op Bonaire is jarenlang met taal omgegaan alsof Nederlands ieders moedertaal is. Dit is voor de meerderheid van de leerlingen niet het geval; zij hebben het Papiaments als moedertaal. De laatste jaren zijn de migratiecijfers op het eiland ook toegenomen, waardoor er meer verschillende moedertalen bij zijn gekomen. Toch waren er geen Nederlandstalige methodes beschikbaar voor het Nederlands als vreemde taal. De docenten werden ook niet structureel opgeleid in het omgaan met meertaligheid.

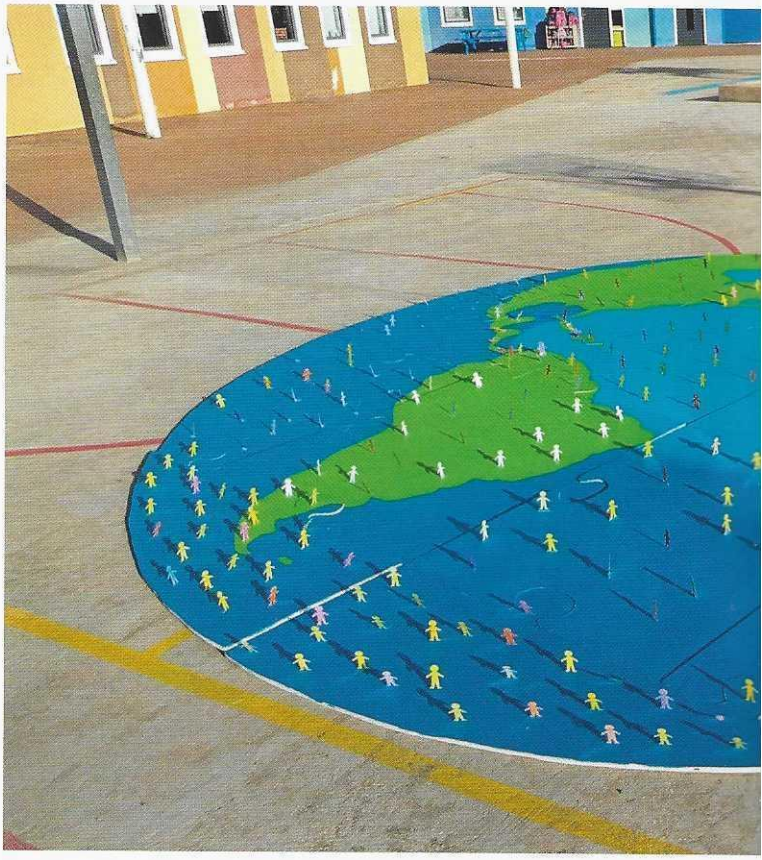

'Op Bonaire is jarenlang met taal omgegaan alsof Nederlands ieders moedertaal is'

Van links naar rechts: het kernteam Joana Duarte, Melissa van der Elst-Koeiman en Bas Damen

"Goed onderwijs bieden in deze context is natuurlijk geen makkelijke taak. De leraren doen hun best om alle leerlingen tegemoet te komen, maar missen kennis en handvatten, waardoor er in de lessen vaak wordt vertaald. Er was dus behoefte aan een structurele aanpak op het gebied van meertaligheid ter ondersteuning van zowel leraren als leerlingen. Als kernteam zijn wij daarom kwantitatief en kwalitatief onderzoek gestart om zicht te krijgen op de stand van zaken en de behoeftes rond dit vraagstuk. Van daaruit hebben we duidelijke kaders en doelen opgesteld over hoe meertaligheid op een school eruit moet zien", vertelt Melissa.

EILANDBREED

Voor hun onderzoek kon het kernteam rekenen op volledige medewerking. Op een privéschool na zijn namelijk alle scholen voor po, vo, mbo, speciaal en volwassenenonderwijs op Bonaire bij iTOB aangesloten. Ook de leden van het kernteam zijn werkzaam bij verschillende onderwijsorganisaties op het eiland. Zo is Melissa bij het project betrokken namens de Scholengemeenschap Bonaire (SGB). Die telt ongeveer 1800 vo-leerlingen met elf nationaliteiten, verdeeld over vier units. Bas Damen, projectcoördinator, werkt bij Stichting Birgen Maria Onderwijs, die vier scholen voor basisonderwijs heeft.

Bas noemt deze eilandbrede samenwerking uniek. "Het is de eerste keer op Bonaire dat er zo'n samenwerking is ontstaan. Toen wij aan het project begonnen, was vrijwel elk schoolbestuur al aan boord. Sindsdien zijn er alleen maar scholen bijgekomen", vertelt hij. Melissa vult aan: "We hebben alle docenten op de scholen een enquête over meertaligheid gestuurd. Daarnaast zijn er focusgroepen bij de scholen gestart en hebben we lesobservaties gehouden. Uit al deze onderzoeken kwam naar voren dat er verschillen zitten in hoe scholen en klassen met meertaligheid omgaan. Waar sommige docenten veel gebruikmaakten van zelfontwikkelde meertalige strategieën, vertrouwden anderen meer op een technische benadering van (taal)onderwijs. Maar alle scholen op Bonaire hebben de meertalige situatie met elkaar gemeen. Het is daarom een van onze doelen geworden om bewust te werken aan een schoolomgeving waar meertaligheid strategisch wordt ingezet in het onderwijs en waar meertaligheid gevierd wordt", aldus Melissa.

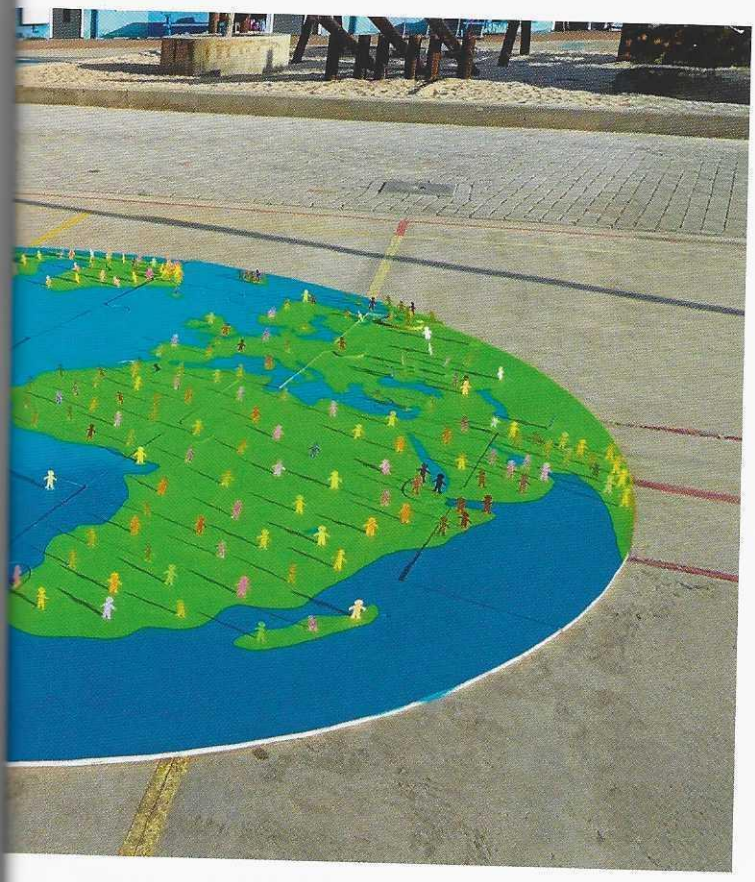

'Meertaligheid van leerlingen wordt strategisch ingezet'

MOEDERTAAL ALS STRATEGIE

Dankzij iTOB krijgen docenten vanuit de schoolbesturen handvatten aangereikt om een professionaliseringsslag te slaan bij het efficiënt inzetten van meertaligheid. Daarvoor heeft het kernteam naast een handleiding ook schoolbrede trainingen ontwikkeld die twee didactische methodes onderwijzen: de CLIL-methode (Content Language Integrated Learning) en translanguaging. Melissa legt uit: "In CLIL-lessen staat zowel het leren van vakinhoud als taalverwerving centraal. De leerlingen gebruiken daarbij een vreemde taal om de vakstof te begrijpen en te verwerken. Tijdens een biologieles wordt bijvoorbeeld gewerkt aan het uitbreiden van vakgerichte woordenschat in een vreemde taal. Wanneer docenten dit bewust en gestructureerd in hun lessen aanbrengen, bied je de juiste tools aan leerlingen die de instructietaal nog aan het leren zijn. Translanguaging is een methode die docenten op een bepaald moment in de les gebruiken, zoals de moedertaal van de leerlingen verbinden met de doelwoor-

den van de les, ter voorbereiding op de les. Daarmee wordt de moedertaal van de leerling strategisch ingezet en benut. Door deze gestructureerde werkvormen consistent te gebruiken, bouw je effectief voort op de moedertaal. Zowel de wetenschap als de praktijk tonen aan dat dit voor de leerlingen een betere manier van leren is dan de oorspronkelijke gedachte dat onderdompeling in een vreemde taal de meest effectieve methode is", vertelt de projectleider.

SPRINTS

Op de scholen wordt gewerkt met 'sprints'. Dit is een werkwijze vanuit de veranderkunde waarbinnen teams in afgebakende tijdvakken bepaalde hoeveelheden werk voltooien. In een periode van twee jaar organiseert iTOB in totaal tien sprints. De eerste sprint was het houden van enquêtes onder de docenten, de tweede was de projectweek 'Ik ben meertalig', waarin taal werd gevierd.
Het kernteam houdt zich verder voornamelijk bezig met de professionalisering van docenten en het samenwerken met de scholen om tot een nieuw taalbeleid te komen waarin meertaligheid is geïntegreerd. Bas vertelt: "Vanuit elke school is een medewerker aangesloten bij de werkgroepen van ons project. Dit is doorgaans een taalcoördinator of een andere medewerker met affiniteit voor taal. Met hen zitten we eens in de zes weken samen en evalueren we de sprints die geweest zijn en bespreken we de sprints die nog volgen. Vervolgens is het de taak van het werkgroeplid om te zorgen dat die sprints ook op de school wordt uitgevoerd. Samen met de directie voeren zij de sprints uit. Wij komen ter ondersteuning langs op de scholen om de voortgang te bespreken en te kijken waar zij tegenaan lopen", legt Bas uit. Als projectcoördinator zorgt hij er ook voor dat er continuïteit in het project komt en blijft. "Er is geen docent die, naast zijn tijd voor de klas, even twee trainingen volgt en dit vervolgens op een consistente manier in zijn lessen verwerkt. Het is echt belangrijk dat de materie top-of-mind blijft. Daarom worden sommige docenten ook opgeleid tot coaches op het gebied van de didactiek", legt Bas uit. "Zo kunnen de docenten ook zonder tussenkomst van het kernteam hun lesinhoud verbeteren."

EIGEN GEZICHT

In de twee jaar dat de kernteamleden met het project bezig zijn, hebben zij gemerkt dat flexibiliteit een vereiste is. Melissa: "We houden ons voornamelijk bezig met de instructietaal, maar hechten bewust waarde aan de andere belangrijke talen op Bonaire, zoals het Papiaments, Spaans en Engels. Neem bijvoorbeeld de nieuwsbrieven die de scholen naar de ouders versturen: in welke talen wordt dat gedaan? Het is nog steeds aan de scholen zelf om te bepalen hoe zij dat invullen. Wij bieden waar nodig begeleiding", vertelt Melissa.
Bas vervolgt: "Ook zorgen we ervoor dat scholen bewust met deze middelen omgaan in plaats van dat het zomaar

'Sommige docenten worden opgeleid tot coaches op het gebied van de didactiek'

gebeurt. Via iTOB verstrekken wij de kaders, maar het is aan de scholen zelf om daar een eigen gezicht aan te geven. De sprints lopen bijvoorbeeld niet altijd op alle scholen gelijktijdig. Sommige scholen konden pas later in het jaar de projectweek uit de tweede sprint organiseren. Het is echt maatwerk voor elke school."

VOORTBESTAAN

Het project iTOB loopt door tot en met medio 2026. In het laatste jaar gaat het kernteam gestaag verder met het professionaliseren van het taalbeleid op de scholen.
Gevraagd naar het einddoel, schiet zowel bij Melissa als Bas hetzelfde woord te binnen: bewustwording. "We willen dat scholen stapsgewijs en gezamenlijk richting inclusief taalonderwijs gaan. Dat vergt veel tijd, want daarvoor moet je bij de docenten structurele bewustwording creëren over de didactiek waar zij mee bezig zijn", legt Bas uit. Melissa vervolgt: "Het oorspronkelijke idee achter het project is om leerlingen met het Papiaments als moedertaal ondersteuning te bieden bij het Nederlands, maar het plaatje op Bonaire is veel kleurrijker. We willen ook didactische hulp bieden aan bijvoorbeeld Nederlands- en Spaanstalige leerlingen voor wie het Papiaments een vreemde taal is. Alle leerlingen op Bonaire moeten handvatten krijgen die gebaseerd zijn op hun eigen taalrepertoire."
Daarvoor kijkt het projectteam verder dan alleen het trainen van docenten. "Taal is overal. Het is belangrijk dat we kijken naar de wijze van toetsing en het materiaal dat voor de leerlingen beschikbaar is. Zo houden we ons ook bezig met het toetsen van het Nederlands als een vreemde taal en het gebrek aan methodes op het gebied van Nederlands en Papiaments. Ook de positie van het Papiaments in het onderwijs wordt besproken binnen dit traject. Daarvoor werken we intensief samen met partijen als het ministerie van OCW en Fundashon Akademia Papiamentu. We zien nu al dat het gesprek veel beter gevoerd kan worden doordat het project zo breed gedragen wordt. Wij moeten ervoor zorgen dat de dialoog over meertaligheid ook na het afronden van dit project blijft voortbestaan", besluit Melissa.